

Polemika, diskusijski prispevek/1.21

Mojca Tercej Otorepec

SKRIVNOST ČAROVNIŠKE AKADEMIJE, KJER IMAJO POSAMEZNI ČAROVNIKI /beri konservatorji/ V ROKAH RAZLIČNO MOČNE ČAROVNIŠKE PALICE, I. DEL

Ta prispevek je namenjen vsem, ki se kakorkoli srečujejo, ukvarjajo z regijo¹ ali poskušajo ohranjati in varovati njeno prepoznavnost, ki je sestavni del nacionalne /beri državne/ identitete v prostoru in hkrati tudi času. Namenjen je tudi tistim, ki se s tem šele nameravajo ukvarjati, torej študentom, absolventom, samozaposlenim v kulturi - zasebnim raziskovalcem, tistim, ki delajo v občinskih službah ter pripravljalcem vlog za lokacijsko in projektno gradbeno dokumentacijo.

" Priznaj kolega - izgubljen si!"

Kaj je torej tisto, kar najprej opazimo, ko se pripeljemo v neko državo? Gotovo to ni pletarski ali lončeni obrtni izdelek, torej drobn predmet premične dediščine, ki je tudi sooblikoval kulturo in način življenja ljudi v prostoru in času. Najbrž opazimo prostor s krajino in nadgradnjami v tej krajini ter odnos med njimi. V izrazu nadgradnja v prostoru razumem tako ljudsko stavbarstvo (hiše, domačije, gospodarska poslopja, kozolce ...) in trške stavbe, ki se združujejo v trška jedra z urbanistično zasnovano, kot skupek nadgradenj v prostoru so prepoznavna tudi mestna jedra s svojo urbanistično zgodovino, kulturo in z načinom življenja v njih.

Prepoznavnost značilne krajine z nadgradnjami v prostoru in času predstavlja v neki regiji njeno identiteto, ki je del

celotne države. Če pogledamo na Gorenjsko, ki v nacionalnem pogledu predstavlja vso Slovenijo (npr. slovenska noša je v resnici gorenjska, Bled velja za biser Slovenije, ki ga predstavljajo vsi katalogi za tujino in turiste, Servis za protokolarne storitve Vlade Republike Slovenije je na Gorenjskem ...) lahko na osnovi terenskega dela ugotovimo, da se prepoznavnost Gorenjske kot pokrajinske regije izgublja. Pa prav na področju krajine s prepoznavnim stavbarstvom rastejo hiše, ki so "tipične" za vso Slovenijo, "poznavanje dediščine" je pripeljalo na Gorenjsko

¹ Regija je tu mišljena kot pokrajinska oznaka v slovenskem prostoru, npr. gorenjska, dolenska, primorska ..., in ne regija v evropskem pomenu, ki je dosti večja enota.

dolenjske tesarje, ki so mnogokje na novo postavili dolenjske toplarje (tudi znotraj varovanega območja Protokolarnega servisa Vlade Republike Slovenije), čeprav ima Gorenjska svoj tip, ki je danes nekako odveč, saj seno baliramo. Izgubljajo se stavbe, imenovane kovačnice – tako podkavske kot orodne, ki jih s pomočjo CRPOV projektov prek Ministrstva RS za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano spreminjajo v mlekarne, sirarne in turistične trgovine, ob tem, da se na Gorenjskem razvija nov način turizma – reja konj in konjenišvo. Morda pa teh konj ne bo treba podkovati?

Prav zdaj, ko je glavna nota v turizmu predstavitev naravne in kulturne dediščine v slovenskem prostoru. Katero naravno in kulturno dediščino želi predstaviti turizem? Recimo, da je to tista kulturna dediščina, za katere varstvo smo zadolženi konservatorji na zavodih za varstvo naravne in kulturne dediščine po Sloveniji. V pomoč razvoju turizma bi morali za občino, ki se namerava predstavljati in gospodarsko okrepiti skozi turizem, na zavodih pravočasno pripraviti strokovno gradivo. In tu se skriva problem.

Kako naj delujemo konservatorji, ki ne zmoremo biti vse v eni osebi, ki zelo težko ali pa sploh ne zmoremo v enem mesecu pripraviti kakovostnih (op. avt.) strokovnih podlag za spremembe in dopolnitve prostorskih planov za dvajset občin, ki jih pokriva npr. gorenjski zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine, da o planinah niti ne govorimo. Pravzaprav gre tu za oceno stavbnega fonda v prostoru in času, ki ima dediščinske lastnosti tako v svoji geografski legi, gradbeno-razvojni zgodovini, socialni sestavi ljudi, ki so tam živeli skozi stoletja, s poudarkom na dejavnosti, s katero so se ukvarjali, za oceno likovnih kakovosti (op. avt.). To je samo ena izmed nalog, ki jo opravljam kot etnologinja konservatorka. Za to delo bi potrebovala vsaj pol leta, če želim, da bi bilo delo le za eno občino opravljeno kakovostno. Stavbna topografija in topografija vaških, trških in mestnih jeder je osnova za izdelavo odlokov za razglasitev kulturnih spomenikov lokalnega ali državnega pomena, ki jih sprejmejo občine ali država. Odlok je pogoj, da lahko lastnik kandidira za sredstva na vsakoletni javni razpis Ministrstva Republike Slovenije za kulturo. Da ne govorimo o občinah, ki se sploh ne zavedajo, kaj to pomeni zanje in njihov lokalni razvoj, ki gotovo ni zgolj razvoj infrastrukture, temveč tudi razvoj celotne občine, ki hoče postati prepoznavna npr. po naravni in kulturni dediščini. Tu bi morala poseči ustrezna ustanova, ki se ukvarja z ohranjanjem, varovanjem, obnavljanjem in vključevanjem te dediščine v še prepoznavni prostor npr. gorenjske regije.

Zato menim, da je treba občasno obveščati širšo javnost na gorenjskem območju v lokalnem časopisu. Poleg vsega to tudi počnem, vsaj 30 let prepozno. Zavest ljudi o stavbni dediščini na vseh nivojih je: *"Gospa Mojca, a vi men' res ne b' dovolil' nadomestne gradnje? Pa kaj čem s to staro podrtijo, a ne vidite, kako lepa lega je tu, ta parcela ima pogled na celo lukovško dolino, tudi moje korenine so tu, saj bom zgradil še 'starejšo' hišo, še lepšo, kot je tale. Nameravam se ukvarjati s kmečkim turizmom, skrbel bom za to našo dediščino?"* Prav zato se mnogokrat vprašam, kje sem v službi, kje je rešitev? Kot konservatorka veliko časa porabim za sodelovanje v lokacijskih postopkih. Ali je to delo res naše delo? Tako imenovane lokacije oz. sodelovanje v upravnih postopkih še vedno opravljajo

konservatorji različnih humanističnih in tehničnih ved, ki niso upravni delavci, ampak strokovni. Na drugi strani so delavci Uprave RS za kulturno dediščino, ki opravljajo strokovno delo, pa niso konservatorji, ker so upravni delavci. Kje je odgovor na razmejitev na upravne in strokovne delavce, ki so konservatorji z ustrezno izobrazbo in s konservatorskim izpitom? Dejstvo je, da varstvo nepremične kulturne dediščine v prostoru zahteva strokovno delo in sodelovanje v upravnih postopkih, vendar menim, da obeh delovnih obveznosti ne more opravljati konservator v eni osebi, ki izhaja npr. iz humanistike.

Tako je ohranjanje in varovanje ter obnavljanje kulturnih spomenikov z etnološkimi, arhitekturnimi in kulturno-krajskimi in naravnimi (op. avt.) lastnostmi v praksi obsojeno, da propade, ker smo to dopustili in ker nas še vedno poskušajo spremeniti v univerzale.

Ista država, ki nas plačuje, je sposobna zavriniti vloge za obnovu težko pridobljenih kulturnih spomenikov, ki danes še stojijo v svoji neokrnjeni podobi in jih lastniki želijo ohraniti in predstaviti javnosti ...!?!? Vsak večer, ko se peljem s terena, gledam lučke, ki osvetljujejo hribočke z obnovljenimi kulturnimi spomeniki – edino? prepoznavno identiteto gorenjske regije in s tem tudi celotne države, ki jo Gorenjska v protokolarnem pomenu predstavlja.

Tudi starim podeželskim, trškim in mestnim jedrom se ne godi kaj dosti bolje, okrog njih se bohotijo nove športno-rekreacijske cone in sodobna trgovsko-poslovna središča, ki izpraznijo še tako majhno mestno jedro. Jasno, amerikanizacija načina življenja je prišla v Slovenijo, tudi na Gorenjsko. V mestnem jedru Kranja je konservatorjem do danes uspelo ohraniti bivalno-trgovsko-poslovno dejavnost, koliko časa še?

V ljubljanskem starem srednjeveškem mestnem jedru so konservatorji poskrbeli za obnovo fasad, vsaka druga mestna-trško-obrtna hiša ponuja čevlje, da Ljubljančani ne bomo hodili naokrog bosí. Ali je morda Ljubljana – staro mestno srednjeveško jedro, mesto čevljarjev? Menim, da ne! Morda se eden izmed odgovorov na to dejstvo skriva v tem, da so trgovci z novci oz. zaradi njih pobegnili v večja obmestna poslovno-trgovska središča, ki že objemajo npr. Ljubljano, glavno mesto Slovenije, ki bi tako rado dokazalo, da je evropsko – BTC, Leclerc, Interspaar – sama prepoznavna slovenska imena, trškim in vaškim jedrom pa to sledi leta ... Vprašanje časa in prostora, ki je na voljo?

Še vedno Ljubljančanka, ki delam na območju Gorenjske! Kot konservatorka se sprašujem, kaj naj storim, da bo gorenjska regionalna in nacionalna identiteta prostora – družbenega in fizičnega – vidna vsakomur, ki se pripelje v neko regijo oz. državo. Kje je nacionalna strategija za varstvo nepremične kulturne in vse druge dediščine, ki jo država Slovenija še premore, pa se je ne zaveda, kje živi Ministrstvo RS za kulturo, Ministrstvo RS za okolje in prostor in kje Ministrstvo RS za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano?